

Uzdravovat příběhem: Teologie, narativita a katarze podle Richarda Kearneyho¹

Filip H. Härtel

Healing by Stories This text is focused on narrative theology of Richard Kearney, Irish philosopher, theologian, political thinker and novelist. The central question is, how can we understand stories as ways of healing our traumas and wounds of other people. At first, we show the connection of stories and histories, or narratives and their influence on common human being. Secondly, we examine René Girard's scapegoat theory as a base for persecuting stories. After that we discuss Kearney's attempt to find possibilities, how can we turn persecuting to healing stories and catharsis. Therefore we analyse Kearney's concept of possible God, which is fundamental basis of his narratology and the theological *cantus firmus* of his work and we explore concrete implications of theology to his narrative theory. Finally we discuss weaknesses of Kearney's approach and several possibilities, how to develop his narrative theology in another research and spiritual praxis.

„Jazyk je malý úd, ale může se pochlubit velkými věcmi“ (Jk 3,5). Známý text z Jakubovy epištoly ve zkratce ukazuje sílu slova. V tomto textu se budeme konkrétně soustředit na otázku, nakolik lze jeho sílu využít k napravování zranění mezi lidmi, traumat a utrpení. Omezíme se při tom na podobu slova v příběhu. Průvodcem pro toto zkoumání nám bude Richard Kearney, současný irský teolog, filosof, politický myslitel a spisovatel, představitel tzv. teologického obratu v kontinentální filosofii a přední badatel v oblasti teologického významu imaginace a narativity.

Kearney vychází z pojetí příběhů jako antropologické konstanty. „Vyprávění příběhů je tak základní jako přijímání potravy. Ba dokonce víc, protože jídlo nás sice udržuje na živu, ale teprve díky příběhům stojí za to naše životy žít“.² Příběhy pro něj představují způsob, jak jsme ve světě a jak řídíme svůj vlastní život. O něco v životě usilujeme, chceme, aby se z něj stával dobrý příběh, přejeme si, aby měl šťastný konec. Zároveň se naše jednotlivé příběhy neodehrávají o samotě, ale proplétají s příběhy druhých. V návaznosti na Aristotela Kearney říká, že „příběhy nejen dávají životu smysl, ale umožňují svět sdílet“.³ Proto je také v Kearneyho pojetí příběh (*story*) něčím, co utváří dějiny (*history*). Představuje nejen způsob,

1 Tato práce byla podpořena programem Univerzitní výzkumná centra UK č. 204052

2 Richard Kearney, *On Stories*, New York: Routledge, 2002, 3.

jak můžeme dějiny zachycovat, ale jak je také můžeme měnit. Jelikož naše příběhy utváříme a tvoříme jimi události, je podle Kearneyho vyprávění a tvořivost (*poetics*) spojena také s odpovědností za důsledky těchto příběhů (*ethics*).⁴ Příběh může být tragický až destruktivní, stejně jako může být příběhem s obratem k lepšímu a se šťastným koncem.⁵

Takto pojatý příběh je podle Kearneyho typickou strukturou obsaženou také v náboženských tradicích. Pomůžeme-li si spolu s ním příkladem Abrahama, vidíme, že jeho cesta víry je sérií dramatických zápletek, od odchodu z rodného města až po uložení do hrobu. V nich zároveň Abraham skrze vlastní příběh utváří také dějiny budoucího Izraele a dějiny spásy, aktivně se na nich podílí; místy s jedinečnou ochotou riskovat a spolehnout se na Boží hlas, občas s opakovanými přešlapy, např. když dvakrát s tragickými následky vydává Sáru za svou sestru (Gn 12,10–20 a 20,1–18). Skrze vlastní příběh se tak Abraham stává sám sebou, jeho příběh se zároveň prolíná s příběhy jiných a také nese jasnou odpovědnost a důsledky za své jednání. Pro Kearneyho koncepci je klíčové, že do biblických příběhů v rozhodujících okamžicích vstupuje Bůh, transcendence jako jinakost, zlom, překvapení. Převrátí Abramův život na ruby a dá mu dokonce nové jméno; skrze příběh se tak změní přímo Abramova/Abrahamova identita (Gn 17,1–5).

Jedinečným příběhem a Božím vstupem do tohoto velkého příběhu Božího lidu pak je příběh Ježíše Krista. Skrze svůj vlastní příběh a život mění Kristus příběhy a životy druhých, uzdravuje je, jeho slovem jsou povoláni učedníci, slovy mění ve svých posluchačích pohled na člověka a na

3 Kearney, *On Stories*, 3. „Zdá se, že ke zrodu básnictví celkově přispěly jako jakési příčiny dvě skutečnosti, obě dané přírodou. Předně se u lidí projevuje od malička vrozený sklon k nápodobě, a člověk se liší od ostatních živých bytostí právě tím, že má největší schopnost napodobovat a že se učí nejprve napodobováním. A za druhé mají všichni lidé z napodobování radost.“ Aristotelés, *Poetika*, Praha: Oikúmené, 2008. Překlad, komentář a úvodní studie Milan Mráz, 1448b4–9. Srv. David Wood, *Double Trouble: Narrative Imagination as a Carnival Dragon*, in: Peter Gratton – John Panteleimon Manoussakis (eds.), *Traversing the Imaginary: Richard Kearney and the Postmodern Challenge*, Evanston: Northwestern University Press, 2007, 131, 134.

4 Srv. Richard Kearney, *Exchanging Memories: Between Poetics and Ethics*, in: William Schwarz (ed.), *Memories: Histories, Theories, Debates*, New York: Fordham University Press, 2010, 91nn.

5 „Nejdůležitějším z těchto složek (tj. šest složek tragédie – pozn. FHH) je sestavení událostí. Tragédie přece není zobrazením lidí, nýbrž jednání a života, štěstí a neštěstí, a štěstí i neštěstí je založeno na jednání. (...) Lidi sice činí takovými nebo onakými jejich povaha, ale šťastnými, nebo nešťastnými jejich jednání.“ Aristotelés, *Poetika*, 1450a15–21.

Boha a zásadním způsobem přesměrovává příběh dějin spásy. Dobře patrné tedy je, do jaké míry tak Ježíš činí právě skrze slovo.⁶ Kearney glosuje toto jeho působení tak, že „to, co mě u Krista přitahuje, je, že přišel na zem, aby uzdravoval a aby vyprávěl příběhy.“⁷

Příběhy a perzekuční schéma

V náboženských tradicích, stejně jako sekulárních, se ovšem setkáváme nejen s příběhy, které léčí utržené rány a nabízejí novou budoucnost v bezvýhodných situacích, ale i s příběhy vyložené destruktivními. Ke křesťanství patří jak postava Františka z Assisi nebo Matky Terezy, tak inkvizitora.⁸

Zůstaneme-li u příkladu s Abrahamem, pak vidíme, že dokáže být jak velmi necitlivý, když vyžene Hagar s malým Ismaelem (Gn 16), tak otevřít sebe i celou svou kočovnou domácnost Božimu příchodu a zaslíbení skrze tři hosty, kteří mu zvěstují narození Izáka (Gn 18,1–5).⁹ Jelikož má náboženství potenciál jak k ničivým, tak k uzdravujícím příběhům, věnuje Kearney velkou pozornost otázce, odkud se příběhy obou typů berou. Pokud bychom dokázali pochopit jejich kořeny, máme předpoklady pro volbu druhého z nich.

V odhalování kořenů destruktivních příběhů vychází Kearney z koncepce perzekučního schématu Reného Girarda, známého častěji jako prin-

6 Dobře patrné to je u Ježíšových kázání, opakovaných výroků „amen, amen, pravím vám /tobě“ nebo důvěry v jeho moc konanou skrze jeho slovo: „Řekni jen slovo a můj sluha bude uzdraven“ (Mt 8,8), kterou reflektují i svědkové jeho působení: „Jaké je to slovo, že v moci a síle prikazuje nečistým duchům a oni vyjdou!“ (Lk 4,36). Zásadní význam pak Ježíš podle Matouše shrnuje ve větě „neboť podle svých slov budeš ospravedlněn a podle svých slov odsouzen“ (Mt 12,37).

7 Richard Kearney, *An Anatheist Exchange: Returning to the Body after Flesh: Conversation with Emmanuel Falque*, in: Chris Doude van Troostwijk – Matthew Clemente (eds.), *Richard Kearney's Anatheistic Wager: Philosophy, Theology, Poetics*, Indiana: Indiana University Press, 2018, 92.

8 Srv. Richard Kearney, *Anatheism: Returning to God after God*, New York: Columbia University Press, 2011, 19. K důrazu na to, proč je třeba připouštět a nepopírat, že k našim vlastním náboženským tradicím patří i skutečné zlo, viz Richard Kearney, *Why Remain Catholic*, [online], [cit. 20.8.2018], dostupné z [www: https://www.youtube.com/watch?v=s3SijWz7Ud8](https://www.youtube.com/watch?v=s3SijWz7Ud8).

9 Kearney u tohoto příběhu opakovaně zdůrazňuje motiv jinakosti a ochoty vpustit do vlastního života něco, co je radikálně jiné a co je pro mě rizikem. Srv. Kearney, *Anatheism*, 17n.

cip obětního beránka.¹⁰ Girard ji zakládá na interpretaci rituálu popisaném v Lv 16,6–10, kdy se vybraný kozel stává jakýmsi hromosvodem pro trest za hříchy spáchané Izraelci.¹¹ Toto schéma představuje podle Girarda univerzální příběh, jenž se v různých podobách odehrává neustále. Jeho základem je perzekuce a likvidace cizího prvku, který narušuje jednotu a identitu určitého společenství.¹²

Girard ukazuje, že to, co je chápáno jako zlo, je často ztotožňováno právě s tím, co narušuje nějaký řád našeho života, který bývá automaticky chápán jak dobrý a žádoucí.¹³ Proto se proti cizímu bráníme, a to podle Girarda tak, že je vytěsníme, případně přímo zničíme. Zároveň tím ovšem upevňujeme svou vlastní kolektivní identitu, kdy se sjednocujeme v perzekučním aktu namířeném proti cizinci. To vidíme v dějinách Řeků, kteří svou identitu zakládali na vymezení se vůči barbarům, Židé proti pohanským pronárodům, v novověku nacisté naopak proti Židům, dnes např. někteří Evropané proti uprchlíkům.¹⁴

10 Girardova francouzština, stejně jako Kearneyho angličtina, nepracuje s pojmem obětního beránka, ale obětního kozla (*le bouc émissaire*, resp. *scapegoat*). Oba tyto jazyky lépe ilustrují níže popsany starozákonní rituál, v němž je obětován nikoli beránek, ale právě kozel.

11 „Potom přivede Áron býčka jako svou oběť za hřích, aby za sebe a za svůj dům vykonal smířcí obřady. Vezme i oba kozly a postaví je před Hospodina, u vchodu do stanu setkávání. O obou kozlech bude Áron losovat: jeden los pro Hospodina, druhý pro Azázela. Pak přivede Áron kozla, na kterého padl los pro Hospodina, a připraví jej v oběť za hřích. Kozel, na kterého padl los pro Azázela, bude postaven živý před Hospodina, aby na něm vykonal smířcí obřady a vyhnal jej k Azázelovi na poušť.“ (Lv 16,6–10).

12 Srv. René Girard, *Obětní beránek*, přel. Helena Beguivinová, Praha: Lidové noviny, 1997, 78nn.

13 Kearney ukazuje, jak se na nositele jinakosti opakovaně přenášejí atributy zla, často v nápadné návaznosti na rituál obětního kozla popisovaný v Levitiku. Tuto skutečnost demonstruje především na mozaice dábla z florentského baptisteria, kde je zobrazen s všemi atributy kozla (rohy, srst, ocas), navíc ještě ve spojení s dalšími symboly zla, jako jsou hadi vylézající z jeho uší. Stejně jako u pouště, do které byl kozel vyhnán, se i zde často objevuje žlutá barva. Všechny tyto aspekty později přecházejí na obrazy Židů: kozlí bradky, žluté klobouky, přisuzování všeho zla. Srv. Richard Kearney, *Strangers, Gods and Monsters*, New York: Routledge, 2003, 30.

14 Srv. Richard Kearney, *Strangers and Others: From Deconstruction to Hermeneutics*, *Critical Horizons* 2002, roč. 3, č. 1, 21. Pro Kearneyho osobně je zásadní především jeho zkušenost konfliktů v Severním Irsku, kde se aktivně zasazoval o dialog mezi nepřátelými stranami. Srv. Filip H. Härtel, *Mezi jinakostí a identitou*, *Studie a texty Evangelické teologické fakulty*, 2017, roč. 26, č. 2, 7n.

Kearney Girardovo schéma s jistými výhradami přejímá a sám je obohacuje o dva další prvky. Prvním je flexibilita rolí perzekučního schématu, kdy Kearney označuje jednu stranu jako svaté (*saints*), druhé jako cizince (*strangers*). Druhým příspěvkem je propracování tendence k vytváření perzekučních, destruktivních příběhů. Obojí ukazuje na výrazně nábožensky podkresleném příběhů poutníků z lodi Mayflower a její cesty do Nového světa roku 1620. Na její palubě se spolu nacházeli jednak angličtí puritáni (svatí), jednak různí volnomyšlenkáři (cizáci a „potížisté“), kteří puritánům umožňovali svou jinakostí ještě víc zdůrazňovat jejich (ať už domnělou či skutečnou) čistotu a svatost. Brzy po zapuštění kořenů v Americe ovšem začaly obě strany chápat jako cizí a ohrožující prvek původní indiánské obyvateľstvo.

Dřívější skupiny fungující podle schématu *my versus oni* začaly své odlišnosti skrývat – a dokonce začaly vystupovat jako jediný národ – aby roli cizáka přebral někdo třetí, ještě odlišnější a odlišštější. Zde je podle Kearneyho dobře vidět, jak se mohou velmi dynamicky proměňovat aktéři perzekučního schématu a jejich role, ovšem schéma jako takové zůstává zachováno.¹⁵ Potřebu tvorby nových perzekučních příběhů bohatě dokládají filmové blockbustery s tematikou mimozemských vetřelců. Ty reagují na situaci, kdy ve společnosti chybí vnější nepřítel, pročež máme tendenci si jej sami vytvořit. Tím spíš si jej mohou zobrazit jako něco skrytého a tím nebezpečnějšího.¹⁶

15 Kearney na dobových vyobrazeních ukazuje, jak byly tyto rozdíly nesmírně zveličovány vyobrazováním Indiánů jako divochů a monster (často různě zdeformovaných a nepřirozených, např. s rohy či s obličejem uprostřed trupu). Tyto malby a grafiky se je snažily znázornit jako někoho, kdo překračuje přirozený řád věcí a koho tedy není škoda odmítnout či vysloveně zlikvidovat. Srv. Kearney, *On Stories*, 70n. K dalším příkladům, obrazovému materiálu spolu a Kearneyho komentáři k němu viz Richard Kearney, *Aliens, Strangers and Monsters*, [online], [cit. 19.4.2015], dostupné z www.youtube.com/watch?v=uzSUT99qxZM.

16 Z filmového průmyslu je v tomto ohledu cenná série filmů *Vetřelec*, kde je klíčový především motiv, že to, co je cizí, se vlastně nachází uvnitř nás samotných a z nás samotných svým způsobem pochází. Srv. Kearney, *On Stories*, 110nn; srv. Kearney, *Strangers, Gods and Monsters*, 50nn. Obrazový materiál k filmům *Vetřelec* a *Muži v černém* a Kearneyho doprovod k němu viz Kearney, *On Stories*, 70nn.

Příběhy a pohostinnost

Právě nejasnost a proměnlivost rolí podle Kearneyho dobře ukazuje, do jaké míry je perzekuční schéma sociálním konstruktem. Zároveň se na základě uvedených příkladů domnívá, že bez příběhů jako takových žít nemůžeme. Proto usiluje o to, aby dekonstrukce tohoto schématu byla pouze odrazovým můstkem k vyprávění jiných příběhů, v nichž naopak nahradíme odmítnutí druhého pohostinností a rozdáváním ran jejich uzdravováním, katarzí, očištěním.¹⁷

Jako ukázkový příklad takové katarze lze uvést Kearneyho vlastní zkušenost z osmdesátých let, kdy jako aktivní prostředkovatel smíření v severoirském konfliktu moderoval diskusi mezi republikánskými a lojalistickými (tj. podporujícími setrvání v britské monarchii) vězni. Jeden z vězňů z řad Irské republikánské armády vyprávěl svůj příběh, jak byl jedné noci zajat lojalisty, odvezen na neznámé místo a odsouzen k zastřelení. Ve chvíli, kdy mu byla dopřána poslední cigareta, začal vyprávět svůj příběh, jak se k IRA dostal – po zkušenosti zavraždění jeho dědečka, zajetí a mučení jeho otce, zmrzačení bratra a v důsledku toho všeho alkoholismu propadlé matky. Následně vypravěč zjistil, že v místnosti, kde měl být zastřelen, nikdo není a že může odejít domů. Když dotyčný vězeň tento příběh dovyprávěl, vzal si slovo jiný a řekl: „Já jsem byl ten vrah, co ti podal tu cigaretu. A zastřelil bych tě, jenže jsem nemohl. Když jsem poslouchal tvůj

17 „Je tedy tragédie zobrazení vážného a uceleného děje s určitým rozsahem, a to takové, při němž se používá řeči zkrácené v každém úseku příslušnými prostředky zvlášť, děj se nevypráví, ale předvádějí se nejaktivnější postavy a soucitem a strachem se dosahuje očištění takových pocitů.“ Aristotelés, *Poetika*, 1449b24–28. Kearney kromě výchozího impulsu od Aristotela čerpá inspiraci jednak z Freudovy psychoanalýzy, jednak z dramatické tvorby, konkrétně Hamletova příběhu. U Freuda se věnuje různým případovým studiím z jeho klinické praxe, jejichž cílem bylo právě projít příběhem neuvědomělého traumatu, aby od něj mohl být klient uzdraven. Příběhem, kterému se Kearney věnuje nejvíc, je případ tak řečené Dory. Srv. Kearney, *On Stories*, 31nn. Postavě Hamleta se Kearney věnuje opakovaně, a to především z hlediska potřeby vyrovnat se s nemožností truchlit za svého otce a neschopností vyrovnat se se smrtí jako takovou, jež se dostavuje až na konci Shakespearovy hry. Srv. Kearney, *Strangers, Gods and Monsters*, 142nn; srv. Richard Kearney, Narrative nad the Ethics of Remembrance, in: Richard Kearney – Mark Dooley (eds.), *Questioning Ethics: Contemporary Debates in Philosophy*, Routledge: London – New York, 1999, 19n; srv. Richard Kearney, Hamlet's Ghosts and Gods, in: Michael Hinds – Peter Denman – Margaret Kelleher (eds.), *The Irish Reader: Essays for John Devitt*, Dublin: Otior Press, 2007, 61n, 67.

příběh, došlo mi, že je to také můj vlastní příběh“.¹⁸ Pochopil prolínání jejich příběhů a rozhodl se pro možnost jiného, lepšího pokračování než tragického konce pro ně oba.

Možný Bůh jako teologický předpoklad uzdravujícího příběhu

Zásadní je, že celé toto pojetí narativity stojí na Kearneyho koncepci tzv. možného Boha (*possible God*). K tomu, aby dosavadní trauma, perzekuční příběh mohl zaznamenat zásadní obrat, je podle Kearneyho třeba, aby do něj vstoupilo něco skutečně jiného, transcendentního, co nevyplývá z kauzálního řetězce událostí. Právě toto Jiné označuje Kearney pojmem možného Boha.¹⁹

Možný Bůh je ten, pro kterého „není nic nemožného“ (Lk 1,37). Nejde přitom o všemohoucího Boha ve smyslu nejvyššího jsoucna v rámci ontologické metafyzické hierarchie, svrchovaného vládce, nýbrž Boha, který otevírá nečekané možnosti a naději tam, kde už člověk žádné možnosti nevidí a žádnou naději nemá. Je to Bůh v duchu pavlovské „slabosti Boží“ (1K 1,25), který působí nikoli skrze svrchovanou suverenitu, ale solidaritu s člověkem. Díky tomu, že se v lásce sám vydává člověku až na smrt na kříži (Fp 2,6–8), narušuje kauzalitu msty, odplaty či násilí a umožňuje naopak milovat a přijímat druhého i tam, kde k tomu není „důvod“. Jelikož touží po člověku, může také člověk toužit po něm. Protože vnáší do světa nové, nečekané možnosti (např. lásku k nepřátelům), dává tím také člověku možnost konat a myslet jinak, tvořit nové příběhy. Je ochoten vsadit na člověka, je to Bůh „vášnivě zapletený do lidských dějin“;²⁰

Člověk potřebuje Boha, aby vůbec toto zásadně nové mohl do života vnést, zároveň Bůh potřebuje člověka, aby mohl ve světě působit.²¹ Kearney proto rád mluví o Bohu mikroeschatologie; možný Bůh nezařizuje zázraky,

18 Richard Kearney, *The Healing Power of Stories*, *The Japan Mission Journal*, 2018, roč. 72, č. 1, 76.

19 Na omezeném prostoru tohoto článku není možné vysvětlit genezi této koncepce, celá je důkladně propracována v Richard Kearney, *The God Who May Be. A Hermeneutics of Religion*, Bloomington: Indianapolis University Press, 2001.

20 Srv. Kearney, *The God Who May Be*, 2.

21 Srv. Kearney, *The God Who May Be*, 36nn, 78n.

ale ukazuje se člověku v zaslíbeních, která nepředstavují žádné velké vize, ale konkrétní průlomy božského do každodennosti všedního dne.²²

Konkrétně dokládá Kearney argumenty pro tuto koncepci na dalších životních příbězích. Ve stručnosti můžeme uvést nejprve příběh Etty Hillesum, židovské spisovatelky z Nizozemska. Její deník a dopisy svědčí o hlubokém příklonu k Bohu, jehož síla (stejně jako u Pavla) tkví v slabosti: „Bože, Ty nemůžeš pomoci nám, ale my musíme pomáhat Tobě, abys nám pomohl – uchovat malý kuse Tebe v nás, to je vše, co dnes můžeme udělat.“²³ Takový Bůh se ukazuje jako nečekané zaslíbení uprostřed *šoa*. Etty v něm nenachází žádné zázraky nebo naději, že přežije nacistické řádění. Se smrtí čím dál tím zřetelněji počítá, ale ta ji zároveň čím dál tím méně děsí. Místo tragického příběhu nachází sílu k životu pro sebe – a také pro ostatní – i uprostřed koncentračního tábora, schopnost vidět krásu i na takovém místě a podle svědectví přeživších také schopnosti mimořádného nasazení se pro druhé.²⁴

V mnoha ohledech podobný příklad představuje konec života Dietricha Bonhoeffera. Ve svém závěrečném vyrovnání se s procesem sekularizace donedávna křesťanské Evropy se zříká zproblematizovaných náboženských představ (Kearney je obvykle sjednocuje pod heslem „metafyzika“), aby vytvořil prostor pro Boha Ježíše Krista. Proces sekularizace se tak ukazuje jako pozitivní, protože vede člověka k autentičtějšímu pochopení Boha i člověka a jejich vztahu.²⁵ Toto Bonhoeffer promýšlí především v kategoriích solidarity, když píše, že Bůh nás vede k poznání, že musíme ve světě žít, jako kdyby on sám nebyl. „Bůh, který je s námi, je Bůh, který nás opouští (Mk 15,34) ...před Bohem žijeme bez Boha.“²⁶ Z Božího opouštění a Boží opouštěnosti pak Bonhoeffer dělá ústřední téma křesťanské teologie, když píše, že „Bůh se nechává vytlačit ze světa na kříž, Bůh je ve světě bezmocný a slabý, a právě a jen tak je s námi a pomáhá nám. Podle Mt 8,17 je zcela zjevné, že Kristus nepomáhá silou své všemohoucnosti,

22 Srv. Kearney, *Anatheism*, 52; Kearney, *The God Who May Be*, 40nn.

23 Etty Hillesum, *An Interrupted Life. Letters from Westerbork*, přel. Arnold J. Pomerans, New York: Holt Paperbacks, 1996, 178. Srv. Kearney, *Anatheism*, 53, 58.

24 Srv. Hillesum, *An Interrupted Life. Letters from Westerbork*, 57, 60, 64, 72, 74.

25 Srv. Dietrich Bonhoeffer, *Na cestě ke svobodě: Listy z vězení*, přel. M. Černý, M. Heryán, J. Šimsa, Praha: Vyšehrad, 1991, 70, 143, 149, 164, 166, 199nn, 230nn. Srv. Kearney, *Anatheism*, 65n.

26 Bonhoeffer, *Na cestě ke svobodě*, 249.

ale silou své slabosti, svého utrpení! ...Jen trpící Bůh může pomoci.“²⁷ Kearney tyto myšlenky shrnuje tak, že stal-li se Bůh slabým, pak se máme se slabými identifikovat i my.²⁸

Konkrétní a velmi známou aplikaci principů solidarity pak podle Kearneyho představuje dílo Jeana Vaniera, který se proslavil jako zakladatel komunit Archa, v nichž spolu žijí „zdraví“ a mentálně postižení lidé. Jejich vztah je založen na vzájemném přijetí. Druhého sice přijímám jako skutečně potřebného, slabého a zraněného, ale ruku v ruce s tím se mi také otevírá má vlastní slabost, má vlastní zranění a mé potřeby. Vzájemné otevření se přináší vzájemné uzdravení a zakládá možnost růstu. V solidaritě s těmi nejslabšími se učíme strach z druhého – a tím nakonec i strach ze sebe sama – proměňovat v péči.

Utrpení a slabost, nejsou-li odmítány, se tak podle Vaniera mohou stát místem skutečné proměny světa. Pro Kearneyho je Vanierova práce v Arše mimořádným vyjádřením paradoxu možného Boha, který vnáší naději, sílu a tvořivost skrze slabost a zranění druhého člověka, neboť tam se setkáváme s osobitostí a nitrem druhého.²⁹

Sporná místa Kearneyho interpretace

Než si představíme možnosti dalšího využití Kearneyho koncepce uzdravování příběhy, je třeba poukázat na několik problematických bodů. Kearney vytrvale pracuje s narativní strukturou života jako s antropologickou – a nakonec i teologickou – konstantou. Lze ovšem vždy popsat život jako narativ? Pokud ano, co udělat s událostmi, které jej zásadně narušují?

Přímo v Kearneyho textech narazíme např. na tragické případy přeživších šoa, kteří čtyřicet let po konci války, když byli znovu konfrontováni se svým vlastním příběhem, nebyli schopni do něj zkušenost koncentračního tábora zahrnout a spáchali sebevraždu.³⁰

Zadruhé teologický základ, z něhož Kearneyho naratologie vychází, nahrazuje klasickou metafyziku koncepcí možného Boha, který je především

27 Bonhoeffer, *Na cestě ke svobodě*, 249n.

28 Srv. Kearney, *Anatheism*, 136.

29 Srv. Jean Vanier, *Krása lidskosti*, sestavila Carolyn Whitneyová-Brownová, přeložil Jiří Gračka, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. Srv. Kearney, *Anatheism*, 160.

30 Srv. Kearney, *On Stories*, 49nn.

ve své slabosti solidární s člověkem.³¹ Nabízí se ovšem otázka, zda není Kearneyho zavržení metafyziky příliš rychlé. Nemohla by metafyzika představovat alternativní pokus o překonání nesnázi tam, kde se narativní koncepce dostává do úzkých?³²

Zatřetí zarážející je poměrně malá pozornost věnovaná osobě Ježíše Krista. Kearney se mu většinou věnuje pouze skrze díla jiných autorů (např. Bonhoeffera). Nevyužívá příliš jedinečnost jeho vlastního příběhu – můžeme říci, jako nového Adama – v němž se setkává božské a lidské v jedinečném vztahu a v němž jsou jedinečně „snímány hříchy světa“ (J 1,29). Vysvětlení lze pro to najít dvojí. Jedním je Kearneyho vlastní přesvědčení, že může kompetentně psát spíš jako filosof než jako teolog,³³ druhým vytrvalé úsilí o mezináboženský dialog, v jehož rámci se důsledně brání přesvědčení o výlučnosti křesťanství.³⁴

Terapeutický rozměr příběhů v Kearneyho interpretaci

I přes tato problematická místa umožňuje Kearneyho teologie uzdravování traumat skrze příběhy další významná rozvinutí.

Za prvé představuje pokus o konkrétní odpověď na opakovaně kladenou otázku, jakým směrem se má křesťanství v dnešní, tj. postsekulární době ubírat. Po krizi teologie jako budování metafyzických systémů ukazuje – či potvrzuje již existující – možnost budovat teologii konkrétně, na základě narativních modelů.

31 Viz např. John D. Caputo, *The Weakness of God: A Theology of the Event*, Bloomington – Indianapolis: Indianapolis University Press, 2006.

32 Protestantký teolog Merold Westphal ukazuje, že můžeme přijmout Kearneyho odmítnutí metafyziky jako pokusu o univerzální systematizaci teologického vědění, aniž bychom se jí zřekli jako nástroje, který může být podřízen spiritualitě. Srv. Merold Westphal, *Hermeneutics and the God of Promise*, in: John Panteleimon Manoussakis (ed.), *After God: Richard Kearney and the Religious Turn in Continental Philosophy*, New York: Fordham University Press, 2006, 78nn.

33 Srv. Kearney, *Anatheism*, xii.

34 Téma mezináboženského dialogu je u Kearneyho výrazně problematické a široké. Ve stručnosti lze říci tolik, že považuje za možné chovat se plně křesťansky i při přijetí jiných náboženských tradic. V tomto navazuje především na křesťanské mnichy žijící v Indii, jako byli Bede Griffiths nebo Henri le Saux (Abhishiktananda). Srv. Richard Kearney, *Toward an Open Eucharist*, in: Marianne Moyanert – Joris Geldhof (eds.), *Ritual Participation and Interreligious Dialogue*, London: Bloomsbury, 2015, 133nn.

Za druhé bere při tom vážně ateistickou kritiku a otřesy na náboženské scéně po druhé světové válce a hledá v křesťanské tradici takové pojetí, které dokáže být i při přijetí této kritiky a krize byla autentická a věrohodná, která by kromě „vysvětlení“ dokázala nabídnout skutečnou katarzi a uzdravení.³⁵

Za třetí Kearney intenzivně rozvíjí možnosti teologického myšlení skrze umění. Sám se omezuje především na literaturu, částečně výtvarné umění. Například hudbu ponechává zcela stranou, což zároveň představuje možnost dalšího zkoumání (třeba i k narativnímu, tj. lineárnímu charakteru hudby, nebo vzhledem k možnostem muzikoterapie).³⁶

Za čtvrté Kearney se opakovaně věnuje možnostem otevřených příběhů i napříč mezi náboženstvími. Mezináboženský dialog a vzájemnou mezináboženskou pohostinnost chápe nejen jako něco velmi obohacujícího, ale také bytostně křesťanského.³⁷

Nakonec, za páté, toto pojetí umožňuje velmi konkrétní působení ve světě, které je zároveň zakotvené v systematické křesťanské koncepci, která chce být jak dobře zakořeněna v křesťanské tradici, tak odpovídající výzvám současnosti. Sám Kearney byl a je v této oblasti velice aktivní – dříve především v otázkách severoirského usmíření mezi protestanty a katolíky,³⁸ nyní hlavně jako zakladatel a ředitel projektu *Guestbook*³⁹ –

35 Srv. Kearney, *Anatheism*, xi–xii, 3nn. Srv. Kearney, *The God Who May Be*, 34nn, srv. Kearney, *Strangers, Gods and Monsters*, 10.

36 K těmto možnostem viz Filip H. Härtel, *Hudba jako způsob teologické reflexe*, in: *Sborník z konference In Pluribus Unitas V*, Praha: Husitská teologická fakulta, 2018, 255–265.

37 Srv. Richard Kearney, *Heart Mysteries*, *The Japan Mission Journal*, 2007, roč. 61, č. 1, 51nn.

38 Od redigování periodika *The Crane Bag*, jež za těmito účely spoluzakládal, se Kearney dostal až k moderování televizních diskusí mezi zástupci obou stran a k místu poradce irské prezidentky Mary Robinson. Srv. David Cayley, – Paul Kennedy, *The God Who May Be: Interview with Richard Kearney*, in: *Ideas*, 2006, 26.

39 *Guestbook* představuje multimediální projekt založený roku 2008, který umožňuje sdílet (především skrze audiovizuální záznamy) právě různé příběhy o překonání nepřátelství otevřeností. Sledovanost v řádu desítek tisíc měl například příběh dvou dívek z Irska, jedné z katolické a druhé z protestantské školy, které si na několik týdnů vyměnily svá místa a mohly reflektovat zkušenost toho, jaké to je být součástí cizího, dosud nepřátelského příběhu. Na tyto a další příběhy navazuje řada workshopů či konferencí. Srovnej <https://mediakron.bc.edu/guestbook>; srv. Richard Kearney, *On Guestbook Project*, [online], [citováno 19.4.2015], dostupné z [www: https://www.youtube.com/watch?v=wL48TGOfr1M](http://www.youtube.com/watch?v=wL48TGOfr1M).

a ukazuje, jak lze s akademickou prací spojit výrazné a vlivné působení ve veřejném prostoru.

Filip H. Härtel, Ph.D.

Požárnická 482

164 00 Praha 6

f.h.hartel@gmail.com